

BARVY. ANO, ALE...

„Všechno, co na světě je, musí mít nějakou barvu. Barevná je celá příroda, dokonce i šed' prachu a sazí, ba i ponuré melancholické krajiny mají vždy jakýsi druh barvy. Kde existuje světlo, musí být i barva.“

Bruno Taut

„Barva může být snadno vydána libovůli módy, a tím se brzdí nerušený a zdařilý vývoj barvové kultury.“

Otakar Novotný

Kladu si otázku: proč moderní architektura rodinného domu, provedená v přírodních tlumených barvách s převahou šedavých či bílých tónů, v *barevných* kombinacích často až úzkostlivě *nebarevných*, naráží pořád na nepochopení převážné části veřejnosti, jakkoli je většinou architekti často pokládají za jediné přípustné? Souvislost mezi vnímáním barvy a psychologickou reakcí, podmiňující obecnou atraktivitu či odmítnutí prostředí (ať už vnějšího či vnitřního), rozhodně stojí za zamyšlení. Jak plyne čas, tím více začíná být nabíledni, že se svým někdejší vysvětlením z konce 90. let nevystačím. Tehdy jsem se totiž domníval, že se jedná o reakci na všeobecnou šed' českého prostředí za vlády husákovského režimu, o přirozený a očekávaný výkyv kyvadla vkusu do amplitudy pestrých časů, které však záhy pomínou v ustálenějších poměrech. Připadali jsme si tehdy všichni vyprahlí po barvách jako velbloudi v oáze Waw al-Kabir, kteří sem došli po čtyřicetidenním pochodu v strašlivé poušti Ramlat Rabyanaa: pili jsme a pili, nemohouce se nabažit.

Proč však většina stavebníků dodnes sype zob spíše *arám* než *korelám* (můj bratr, dnes veterinární lékař v plzeňské ZOO, nosíval v časech dětství do našeho pokoje jednu klec s papoušky za druhou a vida jak mě poznamenalo, omlouvám se). A nesouvisí (velmi znepokojivá otázka!) vnímání barev i s věkem? A co lokální či národní tradice?

Pro správné porozumění si však pojďme nejdříve říci něco o typologii barev a souvisejících pojmech obecněji, abychom si sjednotili pojmosloví.

Barvy můžeme dělit podle jejich *jakosti*, *jasnosti* a *sytosti*.

Jakost je vlastní podstata barvy, daná délkou její světelné vlny, tedy od 390 do 790 nm (nanometr je milióntina milimetru), čili od fialové po červenou, však znáte duhu (uprostřed je zelená s délkou vlny asi 550 nm). Všechny tyto barvy dohromady, vyzářené Sluncem, vnímá lidské oko jako barvu bílou. Teplota Slunce na povrchu je skoro 5500°C

a je tedy jasné, že ono záření má mnohem širší spektrum, to však zůstává pro nás neviditelné, např. elektromagnetické, tepelné, radioaktivní atd. záření. Občas si říkám, jaké asi tvorové s odlišným rozsahem tohoto vnímání vlastně vidí barvy? Představte si, vidět tak třeba rádiové vlny z přímého přenosu z našeho parlamentu: jistě by oči přecházely).

Následující řádky můžete klidně přeskočit, avšak pro ty z vás, kteří si třeba ve svém počítači všimli „tajemných“ zkratk RGB či CMYK, možná tenhle odstavec smysl mít bude. Každou barvu, kterou vyzařuje jakýkoli zdroj světla, lze poskládat jako kombinaci R (červená, z angl. *red*) + G (zelená, *green*) + B (modrá, *blue*). Platí, že $R+G+B = W$ (bílá, *white*). Normálně se ovšem nesetkáváme jen s přímým světlem z nějakého zdroje, ale hlavně se světlem odraženým od konkrétního povrchu, např. fasády rodinného domu. A teď trocha optiky a matematiky, nic těžkého, jen chvilka soustředění. Dopadne-li na takovou fasádu bílé světlo a její povrch pohltí jeho červenou složku, bude se nám jevit jako azurová: $W-R = G+B = C$ (z angl. *cyan*). Obdobně platí pro pohlcenou zelenou složku: $W-G = R+B = M$ (purpurová, z angl. *magenta*) a pro pohlcenou modrou složku: $W-B = R+G = Y$ (žlutá, z angl. *yellow*). Analogicky platí pro absorpci dvou základních barev červené a modré: $W-R-B = W-M = G$. Zajímavé, že? Stejně tak: $W-G-B = W-C = R$ a ovšem $W-R-G = W-Y = B$. Fasádní barvy světlo nevyzařují (to přes den zařídí Slunce, v noci třeba osvětlovací tělesa), nýbrž odrážejí a vždy jeho část i pohlcují. Proto musíme při jejich míchání dávat dobrý pozor: smíšením do nich totiž často zakomponujeme absorbéry (pohlcovače) i odražeče stejných barev a výsledkem může být poměrně ponurá šed', jinak řečeno *špína*.

Jasnost barvy je dána přimíšením černé, čím je jí více, tím jasnost klesá. Nejjasnější jsou tedy barvy zcela bez přimíchané černi.

Sytost barvy určuje naopak přimíšená bílá, nejsytější barva je prostá běloby, naopak při větším obsahu mluvíme o barvě bledé.

Barvy ovšem mají také svoji výrazovou hodnotu, ba symbolický význam, který je však věcí alespoň zčásti velmi osobní a zásadně komplikuje jejich objektivní (dá-li se o něčem takovém vůbec mluvit) posuzování či vnímání účinku. V každé knize či stati o barvách je pak podle naturelu autora sice poznamenáno (nijak zvlášť objevně), že barvy jsou sto vyvolat *výrazné duševní hnutí* (*O. Novotný*), dokonce *rychlou úlevu* (*J. Mortonová*) či jsou výrazným *sexuálním kódem* (*I. Loschkeková*), avšak co to přesně znamená vám neřekne žádný.

Příkladně *žlutá*. *O. Novotný* v ní objevuje jakýsi znak závisti, omrzelosti a hnusu, především však sluneční záře a nadzemské moci. Ráz této barvy je netělesný. Na žlutě natřeném domě mizí jeho hrany a výsledný dojem je roztěkaný. *D. D. Daňková* míní, že žlutá podporuje

chut' k jídlu a proto se hodí do kuchyně a jídelny, stejně jako do málo osvětlené chodby, kterou svým působením rozjasní. (Komplementární barvou ke žluté, tedy barvou takříkajíc opačnou, je barva fialová. Napadá mi brilantní řešení: možná stačí natřít naši kuchyni na fialovo a máme po problémech s nadváhou !). Žlutá prý také plochy opticky zvětšuje. M. Holfeldová píše, že žlutá symbolizuje radost ze života a zatímco žluté přírodní výtvoř (např. květy) dokáží rozveselit naši duši, žluté technické výtvoř (včetně staveb) jsou jakoby beze stylu. Podporuje trávení a povzbuzuje lymfatický systém. D. Paulyová upozorňuje, že pro národy latinské Ameriky žlutá symbolizuje kukuřici, život a polední slunce. A. Friisová a R. Hillierová píší, že ve žluté se odrážejí výraznější barvy a že žlutá výrazně potlačuje oficiálnost prostorů.

Sám považuji za objektivní a prakticky uchopitelné pouze málo z toho, co jsem tu jako ukázkou uvedl. Spíše si pro svoji projekční praxi vystačím s tím, že všechny světlé tóny plochy zdánlivě rozšiřují a všechny tmavé tóny zužují. Studené a mdle nevýrazné barvy tělesa a plochy jakoby vzdalují, barvy teplé a syté je naopak přibližují, někdy až bezmála hrozebně. „Světlé tóny před námi unikají, tmavé na nás dorážejí“, píše Novotný a má pravdu.

Za nejzajímavější a opravdu „vyzkoušenou“ považuji jedinou barvu, barvu bílou. Nechci se příliš potáčet jejími symbolickými významy (čistota, jasnost, nevinnost, negace materie, intelekt, vzdělanost, bílá oslovuje hlavu, ne žaludek atd.), nýbrž jen upozornit na fakt, že významná řada světových architektů, od Francesca Borominiho, Johanna Fischera z Erlachu po Adolfa Loose, Le Corbusiera či Richarda Meiera si s bílou, či lépe s „nepřítomností barvy“ velmi dobře vystačila. Bílou pokládám za souhrn všech barev a souhlasím s Le Corbusierem, že na takovém podkladě se dá nejlépe vytvořit „velkolepá hra objemů ve světle“. Vápenně bílá však prokazatelně škodí lidskému zraku, jak dobře vědí kameníci z vápencových či mramorových lomů. Proto by měla být „sražena“ trochou jiné barvy: perlově šedá, velmi světle šedoolivová, světlá holubí šed', patinovaná bílá... Taková architektura nebude prázdná, naopak bude působit maximálním kontrastem světla a stínů a působivou modelací tvarů (na rozdíl od dnes tolik rozšířených a nepřehlédnutelně vypínavých oranžových či lososových nestoudností).

Pro dobré vyznění architektury rodinného domu je přirozeně důležitý také problém barevných kombinací, nějakých prakticky použitelných harmonizačních principů. Kromě osvědčených kombinací nějaké výraznější barvy a bělavých či šedých odstínů (tzv. nebarvy) či „nebarevných“ kombinací (světle šedá s tmavě šedou) se snad dá doporučit ještě použití tzv. komplementárních (doplňkových) barev: žlutá s fialovou, modrá s oranžovou a červená se zelenou. Tady se však

už pohybujeme, zvláště v měřítku rodinného domu na velmi tenkém ledě: vždy by např. jedna z těchto barev měla být lomena šedou či bílou a působit velmi „upozaďeně“ a mdle, zatímco ta druhá (nanejvýš tak 20% plochy průčelí) by měla být výrazná, sytá. Někdy (takřka výhradně v interiéru) můžeme požit i kombinaci stejných barev různé sytosti. *„Žádné předpisy o dobré harmonii barev nemohou postihnout subjektivní vjemy a nemají proto normativní platnost“*, uvádí O. Novotný. Kdyby žil dnes a prošel se některým z našich nových satelitů, asi by nic podobného raději nevyslovil. Stejně jako tohle: *„Opakuje-li se vedle sebe častokrát ne dost vhodně zvolená kombinace, ztrácí odcizující příchut' a dojem se snadno promění v uznání originality. Tento způsob není ovšem zcela čestný“*.

Co říkáme okolí naším pestrobarevným domem ? Někdy mi to připadá, jako bychom žebrali o pozornost světa: pohleďte na naši skvělost. Výrazná barva je signálem sebevědomí. Čím je páv barevnější, tím je u pávic oblíbenější. Čím je žlutočerná žába výraznější, tím více signalizuje svou jedovatost. Impozantním barevným dojmem se snaží na nepřítele působit i kdejaký nepatrný hmyz.

A jak je to s vnímáním barev v běhu života ? Jednoduchá (a zavádějící) odpověď zní, že přibývajícím věkem víceméně generuje méně barevná řešení a tenduje k barvám nevýrazným, šedavým a mdlým. Starší člověk často s nenápadnými barvami spojuje jistou serióznost, ba vkusnost, mládí se naproti tomu pestrých barev nebojí a jejich užití mnohdy považuje je za jistý způsob provokace a sebepotvrzení. Jenže dům není módní svetřík či kabelka a kdo chce na barevnosti jeho fasády demonstrovat, jak je „free“, měl by opravdu tenhle svůj postoj velmi vážít. *„Vše, co je nápadné, je v dobré společnosti nutno považovat za nepřipustné“*, napsal už dávno Adolf Loos. A pak také je barevnost ovšem i otázkou slohovou: funkcionalistická vila musí být světlounce šedá až bílá; kdyby byla temně tyrkysová, nebyla by funkcionalistická. Byl by to stejný nonsens jako modré Ferrari či žlutá Karkulka.

Někdy zaslechneme na obhajobu té či oné fasádní barvy také něco o lokální tradici. V Mexiku je výrazná barva vnímána jako určitá forma pohostinnosti, útulnosti a pohody. V severských zemích za polárním kruhem nás také často překvapí pestrobarevné nátěry dřevěných obložení tamních domů. V obou případech jde nepochybně o reakci na monotónnost a smyslovou deprivaci z vyprahlých okruů pouště či bílých polárních pustin. V Čechách, díky Bohu, nic takového asi pociťovat nelze, estetické (a tím zajisté i barevné) hodnoty naší krajiny jsou (dosud) doslova legendární. Mám za to, že barevný minimalismus moderní architektury tu většinou tvoří ideální „figuru na pozadí“ už sám o sobě. Šmolkově modré či ostře okrové tradiční vesnické domy jsou tu sice v některých oblastech také „doma“, ale dnešní

normotvorný kánon pro rodinný dům tvoří daleko více tradice evropské i české moderny.

S barvami na vašem domě proto velmi opatrně. Nenápadnost se nosí pořád a tlumené barvy mívají i tu dobrou vlastnost, že se nám tak snadno neomrzí. Provokace (i ta barevná, ovšem) bývá akt velmi jednorázový a vyčpělá provokace je trapnost sama.

Ing. arch. Jan Rampich